

Mihail Zselto, az Orosz Ortodox Patriarkátus papja:

Az Eucharisztia az Orosz Ortodox Egyház pasztorális és liturgikus gyakorlatában

1) Az eredet

Az Orosz Egyház liturgikus hagyománya, amely a Rusz 988-as megkeresztelkedése után indult, bizánci eredetű. Azonban nem volt tisztán konstantinápolyi; inkább úgy mondanám, hogy egy liturgikus és patrisztikus korpusz fordítására támaszkodott, amelyet Ochridi Szent Kelemen és társai fordítottak, akik a 10. század elején voltak aktívak a nyugat-bolgár vidékeken, a mai Macedónia és Albánia területén.

Az Eucharisztia liturgiájának bizánci formuláriumai kétségtelenül kiemelt helyen szerepelnek ebben a műben – csakúgy, mint Szent Cirill és Metód késő 9. századi fordításainak korpuszában –, ahol a latin mise ordináriuma és propriája előkelő helyet foglal el. A legrégebb létező szláv kéziratokban találjuk két konstantinápolyi eucharisztikus formula töredékesen fennmaradt szláv fordítását, Szent Vazulét és Aranyszájú Szent Jánosét, valamint a latin szertartáskönyvek különböző részeinek fordításait és az isteni liturgia jeruzsálemi formuláskönyvét, amelyet Szent Jakabnak, az Úr testvérének tulajdonítanak.

A szlávok eucharisztikus szolgálatának helyes megértését néhány didaktikus szöveg őrizte meg, amelyeket a szláv irodalom megteremtői fordítottak. Ezek közt szerepel Jeruzsálemi Szent Cirill (vagy János) beszédsorozata, egy Konstantinápolyi Germánosznak tulajdonított liturgiakommentár (bár a legrégebb – legkorábbi – kéziratok ennek a kommentárnak valójában Nagy Szent Vazul nevéhez kötődnek), valamint eucharisztikus csodák történetei az Apophthegmata Patrum-ból. Ezekhez a – kevés, de igen fontos – didaktikus szövegekhez tette hozzá Ochridi Kelemen a saját szentbeszédét, amit ő maga írt, és ami kiemelten fontos tanúja az Eucharisztia-felfogásnak egy 10. századi ortodox főpaptól és egyházi szerzőtől.

Szent Vazul és Aranyszájú Szent János eucharisztikus formuláriumának Kelemen és társai általi fordításában megtaláljuk a Konstantinápolyi Euchologion szokásos imádságait, kiegészítve néhány különleges imádsággal. Ezek közül néhány szintén megtalálható a dél-olaszországi görög Euchologiában, bár szemlátomást

néhányának semmilyen görög prototípusa nincs. Ezért azon szlávok legkorábbi liturgikus hagyománya, akik a keleti rítushoz tartoztak, nyugat-bizánci eredetűnek tűnik – a dél-itáliai görögökéhez hasonlóan – és nem tisztán konstantinápolyi. Amikor a 10. században a Rusz megkeresztelkedett, ez a réteg elterjedt a Ruszban és ez lett a saját hagyományának első szintje.

A 11. századra a szláv Euchologionnak egy továbbfejlesztett, már az eucharisztikus rítusokat is tartalmazó változata jelent meg. Ez alkalommal a konstantinápolyi szabvány szerint meg is lett erősítve. De a hagyomány régebbi rétege továbbra is párhuzamosan létezett a frissebb változattal, és ezzel az eucharisztikus formulárium egy különleges óoroszfajtáját hozta létre, amely két alapvető liturgikus réteg, a nyugat-bizánci és a konstantinápolyi keveréke volt, kiegészítve a közép- és késő-bizánci aszkétizmus magánygyakorlataiból származó imádságokkal.

A régi Rusz Eucharisztia-felfogását egyrészt az eucharisztikus szertartáskönyvek alakították (ahogy ezt a későbbiekben hosszabban is tárgyalni fogom, ezek többek közt felhasználták Ochridi Szent Kelemen szentbeszédét, és átalakították a pap által csendben elmondandó imádsággá), másrészt egy sor álnéven szereplő liturgikus kommentár, amelyek közt szerepel a Szent Germánosznak és a Szent Vazulnak tulajdonított is, valamint más kommentárok, amelyeket Szent Vazulnak, Nazianzi Szent Gergelynek, illetve Szent Jánosnak tulajdonítanak. (Publikáltam egy *editio princeps*-et pár évvel ezelőtt az olasz „Bolettino della Badia Greca di Grottaferrata” folyóiratban a pseudo-Gergely kommentár görög szövegéről.) A 14. századra ezeket a kommentárokat összefűzték más szövegekkel egy egyesített kommentárba, ami az „Interpretált liturgia” néven ismert, és amelyet belefoglaltak az orosz *Nomokanon*-ba, és így vált az oroszok Eucharisztia-magyarzatává a 17. század közepéig.

Az eucharisztikus részvétel valódi gyakorlata a régi Ruszban lekövethető a kijevi metropoliták és más orosz főpapok kánoni válaszaiból. Így a 12. századra láthatjuk a novgorodi Niphont érsek „A novgorodi Kirik kérdései”-re adott válaszából, hogy az átlagemberek elég gyakran járultak szentáldozáshoz, valószínűleg hetente. Az áldozók számára a fő követelmény a szexuális tisztaság volt: azok, akik nem voltak házasok, nem lehettek bűnösök a paráznság semmilyen formájában; a házasoknak két

napig tartózkodniuk kellett a partnerüktől (vagy akár csak egyetlen napig, ha friss házások voltak). Ezen és az áldozás előtti napon egy szertartásos mosakodáson kívül a dokumentum nem említ semmilyen előkészítő böjtot és imaszabályt. Az áldozás előtti mosdásnak lehet, hogy volt valamilyen, a keresztelésre emlékeztető vonatkozása. Az Eucharishtiában való részvétel a keresztelés rítusának része volt, amelyet később a Vladimirban 1274-ben tartott szinódus is megerősített.

A „Novgorodi Kirik kérdéseiben” viszont megemlítik a 40 napos böjt tartásának gyakorlatát azoknak, akik valóban paráznaságban éltek, és 40 napig kellett megtisztítaniuk magukat ettől. Niphont ellenzi, hogy az ilyen embereket szentáldozáshoz engedjék, akármennyit is böjtöljenek. Néhány említés esik még a húsvéti áldozásról is, amely úgy tűnik, az az alkalom volt, amelyen a legtöbben vettek részt; néhányan három napon keresztül áldoztak húsvét után, magához húsvéthoz hozzáfűzve húsvéthétfőt és keddet.

A legrégebbi, a 13. század elejéről fennmaradt orosz Euchologion (Syn 604) megjelöl két imádságot, egyet húsvétra, egyet karácsonyra, amelyeket el kellett olvasni, ha valaki áldozni akart a 40 napos böjt után. (Ezek az imádságok több, későbbi kéziratban is megtalálhatók.) Ez ellentmond annak, amit korábban a gyakori áldozásról mondtunk a „Novgorodi Kirik kérdései”-ben. Arra a következtetésre juthatunk, hogy a 13. századra vagy az oroszok váltottak arra a gyakorlatra, hogy szentáldozás csak hosszú böjt után lehetséges, vagy a novgorodi gyakorlat eltért a volynitől, ahonnan a fenti mű származik. Az első magyarázat természetesebbnek tűnik, mivel a 12. század közepére a kijevi metropolitai széket olyan főpapok töltötték be, akik valamiért egy olyan konstantinápolyi papi csoport nézeteit hirdették, ami szigorú aszketikus elképzelésekhez tartotta magát, amint ezt Vinogradov és jómagam is máshol már bemutattuk.

1935-ben Ciprián kijevi metropolita levelet írt Moszkvából, amelyben instrukciókat ad a laikusok áldoztatására. Eszerint a levél szerint a templomban csak húsvétkor és karácsonykor lehet áldozás; az épületen kívül pedig kizárólag a betegek áldozhatnak otthonaikban. Egy másik fontos részlet, amit Ciprián említ, a lelki atya alakja, aki megengedi – vagy nem engedi –, hogy valaki áldozáshoz járuljon. A férfiak a királyi ajtónál áldoztak a templom közepén, míg az asszonyok a szentély

oldalajtájánál vártak a sorukra. Ugyanez a Ciprián metropolita egy, az orosz hegumennek, az idősebb Athanasios Vysotskynak írott másik levelében ragaszkodik ahhoz, hogy áldozás előtt teljesítsenek egy imasorozatot. Ez a jól ismert imasorozat, vagy görögül Akolouthia, ami a 12-13. században Bizáncban fejlődött ki, és a szláv kéziratokban először a 14. században jelent meg. Ugyanebben a levélben Ciprián megemlíti, hogy a szerzetesek nemcsak húsvétkor és karácsonykor áldozhatnak, mint a laikusok, hanem a négy hosszú böjt alatt is, ha a hegumenjüknek nincs kifogása ellene. Ez a kiugróan szigorú eucharisztikus fegyelem egészen a 18. század elejéig fennmaradt.

2) A „klasszikus” orosz gyakorlat

A 17. századra a szokásos orosz gyakorlat az volt, hogy egyszer áldoztak évente, egyetlen egyszer, a nagyböjtben. Semmiképpen nem húsvétkor. A nagyböjtben, valamikor húsvét előtt. A rendes böjt alatt az áldozni akarók egy hét xerofágiát tartottak, ami szó szerint fővetlen ételt jelent, de az oroszok értelmezésben szigorúan vegetáriánus ételt jelentett, egy csepp olaj nélkül, amit – akár fővetlen akár nem – mindenképpen hidegen kellett elfogyasztani. Vagyis egy hétig hideg, vegetáriánus ételt kell enni, olaj nélkül. Az ilyen hét megtartását govenie-nek (félelem, tisztelet) nevezzük. A govenie alatt a hívők próbáltak minden nap minden templomi eseményre eljutni, és elolvasták az úgynevezett pravilnye kanony-t, három himnografikus kánont. (Az írástudatlan emberek, akik nem tudták elolvasni a könyvet, csak ezerszer elismételték a Jézus-imát és százszor meghajoltak az imák olvasása helyett.) Az egyheti govenie után az áldozni szándékozók gyónni mentek a lelki atyjukhoz, de nem volt arra garancia, hogy ő mindenkit enged majd áldozni. Mindenkinek évekig ugyanahhoz a lelkiatyához kellett járnia, másiknál tilos volt próbálkozni. Akiket engedtek áldozni, azok reggel elolvasták a szentáldozás hosszú szertartását, és utána elmentek az eucharisztikus ünnepre, hogy végre részesüljenek az Isteni Szentségből.

Ilyen körülmények között a hetente – a kolostorokban és nagy székesegyházakban (ahol a celebráló papok külön böjt nélkül is áldozhattak, bár a kánonokat és imádságokat nekik is el kellett olvasniuk) naponta – ünnepelt Eucharisztia nem is lehetett más, mint erősen misztikus. Ezt a felfogást erősítette az „Interpretált liturgia”

is, a korábban már említett kommentár, ahol az ünneplést egyfajta láthatatlan angyali drámaként mutatják be, amelynek aktusai a földi liturgikus rítust követik, és amelynek tetőpontján az angyalok feláldozzák az Isteni Gyermecket a pap ekphonesise, a „Sancta Sanctis” alatt. Ez az apokaliptikus értelmezés azonban nem az egyetlen módja volt az Eucharisziáról való elmélkedésnek. Az áldozni szándékozók megismertetését a Szentségre vonatkozó tiszta és hiteles bibliai teológiával az biztosította, hogy az áldozás előtti előkészítő imádságokban szerepeltek részletek az első korinthusi levélből, János evangéliumának 6. fejezetéből és néhány zsoltárból.

A szélsőségesen szigorú áldozás előtti böjt annyira mindennapos volt, hogy bekerült az orosz Typikonba, és a 17. századi liturgikus reform ellenére azóta is szerepel benne, még a Typikon modern kiadásaiban is. A reform hozott azonban újításokat is. Az áldozás előtti imádságok, valamint maga a liturgikus formulárium lerövidült, és az Eucharisztia ünneplésének látványos rítusa is átment valamiféle változáson.

Reformjainak népszerűsítése, és az oroszok Eucharisziával kapcsolatos ismereteinek elmélyítése érdekében Nyikon pátriárka kiadta Nikolas Kabasilas kommentárját az Isteni Liturgiáról, ami a legjobb bizánci könyv volt az Eucharisztia teológiájáról, és első ízben jelent meg szláv nyelven. Nyikon áthelyezése után azonban a bizánci teológia utat engedett a római katolikusnak. Az ukrán teológiai iskola erőteljes befolyása (amelyet viszont a római katolikus teológia befolyásolt erőteljesen) miatt, valamint az ukrán egyházi kultúrának az oroszokra gyakorolt hatása miatt a 17. század második felében az orosz liturgikus könyvekben az eucharisztikus szavakat átváltoztató erejűnek tartották, és tagadták a kehely átváltoztatását az előszenteltek liturgiájában, mivel az nem tartalmazta ezeket a szavakat.

Végül ez a változás botrányt okozott, (az irodalomban Chlebpoklonnaya yeres'-nek, A[z át nem változtatott] kenyér imádatának eretneksége), ami 1670-től 1680-ig tartott. A helyzetet végül 1690-ben oldották meg a Szentlélek-hívás átváltoztató erejének hangsúlyozásával. (Az előszenteltek liturgiája megváltozott formájában napjainkig megmaradt, ezért az ünneplés modern orosz módja eltér a görögökétől és a régi hitű oroszokétól, akik megtartották az eredeti gyakorlatot).

A latin befolyás másik példája egy instrukciós fejezet, az Izvestie uchitelnoe (iránymutató jegyzet), amelyet az 1670-es években vettek be az orosz Liturgikonba, majd az 1690-es években korrigáltak. Ennek a fejezetnek a szövege a kijevi Péter (Mohila) metropolita 1646-ban, Kijevben kiadott Euchologionjának didaktikus szövegeinek átdolgozása. A muszkáknak látszólag fel sem tűnt, hogy ezek a szövegek valójában a Római Misekönyv szövegeinek alig módosított fordításai voltak. Ezek között szerepelt két iránymutatás, amelyek nyilvánvalóan ellentmondtak annak az oroszok által megszokott rendkívül szigorú eucharisztikus fegyelemnek. Ezek közül az egyik előírta a ministránsok gyakori áldozását, a másik szerint pedig az egyhetes govenie nem kötelező, bőven elegendő három, vagy akár egyetlen nap is. Ezen kívül a 17. század végefelé a Liturgikon szerkesztői a szövegbe bevettek egy rövid fejezetet a kánonok napi olvasásáról is. Eszerint a fejezet szerint ahelyett, hogy egy hétig mindennap mindhárom kánont elolvassák az áldozás előtt, elegendő csak egyszer elolvasni a három kánont. Mindez előre jelezte, hogy komoly változások lesznek az orosz eucharisztikus áhítatban.

A legnagyobb lépést efelé Nagy Péter cár tette, aki elrendelte, hogy az Orosz Birodalom minden keresztény polgára köteles legalább évente egyszer áldozni. Azoknak, akik katonai szolgálatban, vagy állami alkalmazásban voltak, kötelező volt a feljebbvalóiknak évente bemutatni egy tanúsítványt arról, hogy gyóntak és áldoztak. Ezeket az intézkedéseket a régi hitűek miatti egyházszakadással való küzdelem indokolta. Egy másik intézkedés a lelkiatyák intézményének eltörlése volt; az orosz ortodox keresztényeknek arra a plébániára kellett menniük, ahova tartoztak. Az évenkénti áldozás kötelessége azt is jelentette, hogy senki sem volt többé hosszú időre kiközösítve. Azoknak, akik eddig figyelmetlenségéből nem mentek el évente gyónni, változtatni kellett ezen szokásukon. Ez azonban még nem tette az Eucharisziát a lelki élet középpontjává az orosz ortodoxiában.

Az Orosz Birodalom idején a régi idők különösen szigorú gyakorlata csak a régi hitűek között maradt fent. A hétköznapi ortodox keresztények már nem tartották meg az egyhetes xerofágiát, azaz mindent ettek, a főtt ételt kivéve. A többség számára a nagyböjt első szombatja lett az éves áldozás napja. Megtartották a nagyböjt első hetét, áldoztak; majd a többség elhagyta a böjtöt egészen a nagyhétig. A legjámborabb

emberek megtartották az egész böjtöt, és utána ismét áldoztak nagycsütörtökön. Senkitől nem várták el (a celebráló papokat kivéve), hogy részt vegyen az előszenteltek liturgiáján (ez magyarázható a korábban említett teológiai bizonytalanságokkal) vagy húsvét ünnepén (kivéve a papságot) annak ellenére, hogy a középkorban a húsvét volt az éves áldozás napja. Ennek az a magyarázata, hogy a húsvét ünnepnap (ami magába foglalja a mértéktelen evést és ivást is), és semmi esetre sem a böjt és a jóvátétel napja, amelyet az áldozáshoz társítottak. A húsvéti liturgiának élénknek és gyorsnak kellett lennie, anélkül, hogy gyónással megszakították volna vagy ki kellett volna várni az áldozni vágyók hosszú sorát.

A nagyböjten kívül gyakorlatilag senki nem áldozott, kivéve ki-ki a saját védőszentjének ünnepén. Voltak ugyan kivételek, főleg a szerzetesek között, amikor egy-egy jámbor ember az év mind a négy nagy böjti időszakában vagy akár havonta is áldozott.

Teológiailag az Eucharisztia-felfogás az Orosz Birodalomban többé-kevésbé megegyezett a római katolikus skolasztikus értelmezéssel, itt-ott korrigálva, hogy megfeleljen az ortodox liturgikus hagyománynak és gyakorlatnak. Az apokrif kommentárokat szinte teljesen elfeledték. Az Eucharisziát magát az egyház dogmatikája lényegi részének tartották, de az abban való személyes részvétel inkább a személyes jámborság kérdése volt, nem pedig az egyházi közösségépítés eszköze.

3) Változások a 20. században

Az úgynevezett orosz ezüstkor vallási újjáéledése a 20. század elején sok ötletet szült, többek közt az Eucharisztia megújult megközelítését is. Másik fontos fejlődés volt az előrelépés az akadémiai tudományokban, beleértve a liturgiátörténetet, amelynek olyan nagyszerű kutatói voltak, mint Nikolay Krasnoseltsev, Alexey Dmitrievsky, Ivan Karabinov és mások.

Az orosz ezüstkor vallási újjáéledése leginkább intellektuális volt, és a romantika nagyban befolyásolta. Hadd idézzem egy híres orosz költő, Oszip Mandelstam 1915-ben írott versét:

Íme a diszkos, mint az aranyló nap – Egy
áldott pillanat – megáll a levegőben –

A világot az idő úgy tartja, mint ember az almát – Itt
egyedül csak a görög nyelv hallatszik.

Mint az örök dél, olyan az Eucharisztia – Mind
isznak a kehelyből, mind játszanak és hangosan énekelnek,
Mindenki szeme előtt az Isten kelyhe kiárad
olyan vidámsággal, aminek nem lehet ellenállni.

(nyers fordítás)

Egy másik orosz költő Alexander Block is írt az Eucharisziáról igen misztikus felhanggal és szimbolizmussal. Vagyis a nagy orosz költők is érdeklődtek a vallás és az egyház liturgiája iránt.

Jellemző, hogy sem Mandelstam, sem Block nem vett részt aktívan az egyház életében. Sikerült megragadniuk az Eucharisztia szimbolizmusát, de magával a szentséggel minimális tapasztalatuk volt, ahogy általában az orosz ortodox hívőknek abban a korban.

Mindebben és mindenki számára az 1917-es orosz forradalom jelentette a fordulópontot. Eleinte a költők és a gondolkodók úgy tekintettek a forradalomra, mint az orosz lélek közelgő feléledésének erőteljes jelére. A már említett Alexander Block még verset is írt „Tizenkettő” címmel, ahol egy csapat forradalmár tengerészt egyenesen az apostolokkal állít párhozamba. A költemény így végződik:

„...Igy vonulnak a nagy éjben,
nyomukban az éhes eb,
előttük a hóesésben,
- véres zászló a kezében,
a golyó nem sebzi meg -

vad viharban, mord borúban,
fehér rózsza-koszorúsan,
hógyöngyösen hófehéren

Jézus Krisztus megy az élen.”¹

De az orosz emberek igen hamar rájöttek, hogy az újjászületés és a nyugaton dúló kegyetlen háború befejeződése helyett a forradalom eredménye a Németországgal kötött megalázó békeszerződés, az Oroszországban dúló polgárháború, a területeik elvesztése és végül az új kommunista kormánynak a teljes orosz lakosságot érintő rémuralma lett. A vallást a múlt hagyatékának nyilvánították és eltörlésre ítélték. Szergej Jeszenyin már 1918-ban megérezte ezt, amikor így írt:

Nem félek a végezettől,
sem a lándzsáktól, sem a nyílzáportól,
Így mondja a Bibliából a
próféta Jeszenyin Szergej.

Az én időm eljött.
Nem félek a kancsuka csörgésétől.
A testet, Krisztus testét kiköpöm
a számból.

A kommunisták ortodox papok és laikusok ezreit börtönözték be. Az egyházi hierarchiát szinte teljesen elpusztították. És ezen körülmények között az Eucharisztia végre azzá vált, aminek lennie kell – a keresztény közösség életének középpontjává. Ekkoriban leggyakrabban nem szépen felékesített templomban ünnepelték, hanem börtöncellákban vagy fatönkökön, a koncentrációs táborokat körülvevő erdőkben. Azok, akik megmenekültek a bebörtönzéstől magánházaknál gyűltek össze, vagy abban a kevés templomban, amit nem államosítottak.

Ilyen körülmények között az Eucharisztia igazán a lelki élet központjává vált. Ugyanez a fejlődés ment végbe az orosz emigráció körében is. De a szigorú előkészületi szabályok megmaradtak: a 20. század nagy részében az áldozáshoz az orosz hívők számára továbbra is hozzá tartozott a háromnapos böjt, a szertartások

¹ Lator László ford.

látogatása, a három kánon elolvasása ez idő alatt, végezetül pedig a gyónás és az Akolouthia elolvasása.

A Szovjetunió bukása utáni évtizedet Oroszországban és más, korábban szovjet fennhatóság alá tartozó államokban az intenzív lelki megújulás jellemezte. Ennek ellenére a szentáldozásra való felkészülés előbb leírt szabályai továbbra is érvényben maradtak. Még napjainkban is vannak olyan helyek például, ahol az ortodox papság elutasítja a húsvéti liturgiában történő áldoztatást.

Ezzel a régi gyakorlattal azonban ma már egyenrangú, és eléggé elterjedt az orosz Egyházban egy másik megközelítés, amely elsősorban Alexander Schmemmann írásain alapszik. Itt meg kell jegyezni, hogy Schmemannt gyakran szinte az ortodox világ prófétájának tartják, ám könnyen észrevehető, hogy Schmemmann nézetei nagyban függenek Gregory Dix írásaitól, aki egy anglikán pap és tudós volt, a maga idejében befolyásos teológus, de semmilyen értelemben nem számított úttörőnek. Műve, a „The Shape of the Liturgy” (A liturgia alakulása) egyrészt korábbi, az anglikán egyház katolicizmushoz közelebbi ágához, a magas egyházhoz (High Church) tartozó anglikán liturgikus tudósok tanulmányainak folytatása, másrészt viszont a könyv egy anglikán válasz volt a római katolikus „liturgikus mozgalmak” fejleményeire.

Ezért Schmemmann és a „Párizsi iskola” más képviselőinek elképzelései az Eucharisziáról erős római katolikus és részben anglikán befolyásról árulkodnak.

Manapság Moszkva, Szentpétervár és más orosz nagyvárosok tömött plébániáin az emberek nagyon gyakran részesülnek a Szent Ajándékokból (már, ha a régi normákat nézzük): havonta kétszer, háromszor, négyszer vagy akár még gyakrabban is. Az Orosz Ortodox Egyház 2015-ös zsinatán a püspökök kiadtak egy dokumentumot, amelynek címe „A keresztények Eucharisziára való előkészületéről”. Ez a dokumentum a gyakori áldozást javasolja, valamint szót ejt a liturgia előtti előkészületi böjt és a kánonolvasás választható voltáról is. Maga a gyónás is választható azok számára, akiknek van lelki atyjuk és megkapták az ő áldását erre, ami ellentmond annak az erős orosz hagyománynak, hogy minden szentáldozás előtt gyónni kell. Átlagos esetben összesen két dolognak kell eleget tenni áldozás előtt: az ételtől-italtól tartózkodni aznap éjféltől az áldozásig (vagy legalább hat órán

keresztül), és tartózkodni kell a házastársi kapcsolattól az áldozás előtti napon és éjszaka, valamint el kell olvasni az Akolouthia-t.

Az Egyház pásztorai szívükben örülnek, amikor látják, hogy milyen sokan járulnak a Szent Kehelyhez. Ennek is megvan azonban a fonákja. A fogyasztói társadalom mindenütt jelenlévő szelleme belépett az egyházi életbe is. Az emberek szeretik, ha kapnak valamit a templomban, legyen az szentelt víz, egy gyertya – vagy a szentáldozás, azonban a hit, az aszkézis, az irgalmasság cselekedetei és a közösség életében való részvétel kevéssé érdekli őket. A szülők odaviszik a gyerekeiket is az áldozáshoz, remélve, hogy az majd segít a nevelésükben, ám ugyanakkor ezek a szülők maguk szinte nem is élnek keresztény életet. Az esti szertartásokon, amikor nincs áldozás, viszont gyönyörű bibliai részeket és keresztény himnuszokat énekelnek és olvasnak, sokkal kevesebb embert találunk a templomban, mint azokon a liturgiákon, ahol áldozás is van.

Ezért gyakran az emberek nem is értik, hogy bár a szentáldozás a lelki élet legfontosabb eszköze, de mégis, csak egy eszköz és nem az egyetlen tartalma ennek az életnek. És az egyház pásztorai ezt nem magyarázzák el nekik, vagy mert nincs idejük rá, vagy ők maguk sem igazán értik ezt.

Következtetések

Ezeréves történelme során az orosz ortodox egyház nagy utat járt be az Eucharisztia tekintetében is. Hosszú évszázadokon át misztikus és erősen aszketikus perspektívából tekintettek az Eucharisziára, de a 19. század vége és a 20. század nagyban hozzájárult az Eucharisztia megértéséhez, köszönhetően a nagy orosz liturgikus szakemberek és teológusok munkájának. Különösen az orosz emigráció teológusainak volt döntős befolyásuk az eucharisztikus élet megélénkülésére és átalakulására az egész ortodox egyházban.

Az orosz egyház ma kétségkívül eucharisztikus megújuláson megy keresztül, ámbar ehhez is társulnak a növekedés mindenféle bajai – mindenek felett az Eucharisziához való túlzottan individualista hozzáállás. Az Eucharisztia nem csak egy az Egyház szentségei közül, hanem minden egyes egyházi közösség életének a

középpontja, amelyet nem lehet a rítusokra korlátozni – ez a felismerés az előfeltétele annak, hogy a keresztény küldetés tovább terjedjen Oroszországban és azon túl.